

SOLIQ TARIXI VA DAVLATLAR KESIMIDA TAHLIL

Oriental universiteti "Iqtisodiyot va turizm"
kafedrası v.b dotsenti, i.f.n., **Ergashov I.O.**

Email - ilxomjonergashev849@gmail.com

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
"Soliq va budjet hisobi" fakulteti talabasi

Muzaffarov M. Q

Email- muzaffarovmusoxon7@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada soliq tizimining tarixiy rivojlanishi va davlatlar miqiyosida iqtisodiy jarayonlarga ta'siri haqida tahlil qilingan. Tadqiqotning asosiy maqsadi, turli davrlar va hududlarda soliq siyosatining o'ziga xosliklarini aniqlash va ularning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka ta'sirini o'rganishdir. Maqola natijalari shuni ko'rsatadiki, soliq siyosati davlatning iqtisodiy rivojlanishi va moliyaviy mustahkam bo'lishiga katta ta'sir qiladi. Maqola yakunida davlatlar uchun samarali va barqaror soliq siyosatini yaratishga yordam beradigan tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Soliq tizimi, tarixiy rivojlanish, davlatlar kesimida tahlil, ijtimoiy adolat, iqtisodiy o'sish, soliq siyosati, feodal tizim, progresiv soliq, islom soliq tizim, barqarorlik, soliq yuklari, samarali soliq siyosati

Kirish

Soliq tizimi tarixan davlatning eng muhim boshqaruv vositalaridan biri bo'lib kelgan. U faqat davlat daromad manbai sifatida emas, balki jamiyatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishiga ta'sir etuvchi omil sifatida ham e'tiborni tortadi. Davlatlar soliq tizimlarini o'z iqtisodiy sharoitlari va siyosiy maqsadlariga mos ravishda shakllantirgan, bu esa turli hududlarda o'ziga xos tizimlarning paydo bo'lishiga olib kelgan. Masalan, qadimgi Misrda soliqlar asosan qishloq xo'jaligiga asoslangan iqtisodiyotga moslashtirilgan bo'lib, hosildan belgilangan ulush sifatida yig'ilgan. Rim imperiyasida esa soliq tizimi keng miqyosli savdo va fuqarolik tuzilmalariga xizmat qilib, kuchli iqtisodiy poydevorni ta'minlagan. Keyingi asrlarda, Yevropa davlatlarida feodal soliq tizimlari jamiyatning iqtisodiy va ijtimoiy tarkibini belgilovchi asosiy omil bo'ldi. Bugungi globallashtirilgan dunyoda esa soliq tizimlari davlatlarning iqtisodiy barqarorligi va fuqarolar farovonligini ta'minlash vositasi sifatida yangicha ahamiyat kasb etmoqda. Masalan, Skandinaviya davlatlarida soliqlar davlat xizmatlarini moliyalashtirishga qaratilgan bo'lsa, AQShda soliq imtiyozlari tadbirkorlikni rag'batlantirish uchun qo'llaniladi. Ushbu maqola turli davlatlar va davrlar kesimida soliq tizimining shakllanishi va rivojlanish jarayonlarini tahlil qilishni maqsad qiladi. Tadqiqot orqali tarixiy tajribalarning bugungi iqtisodiy siyosatga ta'sirini aniqlash va samarali soliq siyosatini taklif qilishga e'tibor qaratilgan.

Metodologiya

Ushbu tadqiqot soliq tizimining tarixiy rivojlanishi va davlatlar kesimidagi o'zgarishlarini o'rganishga qaratilgan bo'lib, qiyosiy tahlil va tarixiy yondashuv

usullaridan foydalanildi. Maqsad - turli davr va davlatlarda soliq tizimining shakllanishini, uning iqtisodiy va ijtimoiy ta'sirini aniqlashdir. Tadqiqot davomida birlamchi va ikkilamchi ma'lumotlar ishlatildi:

Birlamchi ma'lumotlar: Qadimgi Misr, Rim imperiyasi va Yevropa davlatlarining tarixiy hujjatlari, soliq siyosatiga oid huquqiy hujjatlar, soliq kodekslari.

Ikkilamchi ma'lumotlar: Ilmiy maqolalar, iqtisodiy tahlil hisobotlari, tarixiy adabiyotlar va xalqaro tashkilotlarning soliq siyosatiga oid ma'lumotlari (masalan, OECD va BMT hisobotlari).

Tarixiy tahlil: Soliq tizimlarining shakllanishi va rivojlanish jarayonlarini o'rganish uchun tarixiy ma'lumotlar tahlil qilindi. Masalan, qadimgi Misr va Rim soliq tizimlari bilan zamonaviy Skandinaviya va AQSh tizimlari solishtirildi.

Qiyosiy tahlil: Davlatlar o'rtasidagi soliq tizimidagi o'xshashlik va farqlar aniqlanib, ular iqtisodiy rivojlanishga qanday ta'sir qilgani baholandi.

Тahlil va tahlil natijalari

Soliq tizimlarining tarixiy rivojlanishi davlatlarning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy barqarorligida muhim o'rin tutgan. Tarix davomida har bir davlat o'zining iqtisodiy va siyosiy sharoitlariga mos ravishda soliq siyosatini ishlab chiqqan. Bu jarayon turli davrlarda va hududlarda farqlanuvchi yondashuvlarni keltirib chiqargan. Soliq siyosatining asosiy vazifasi davlat daromadini ta'minlash bo'lsa-da, u jamiyatning iqtisodiy faolligini boshqarish, ijtimoiy adolatni ta'minlash va resurslarni qayta taqsimlashda ham muhim rol o'ynagan.

SOLIQ TIZIMLARINING TARIXIY TAHLILI

1-jadval

DAVRLAR	DAVLATLAR VA TUZUMLAR	TIZIMNING XUSUSIYATLARI	NATIJALARI VA TA'SIRI
QADIMGI DAVR	MISR	Soliq hosildan olinib , davlat xizmatlarini ta'minlashga yo'naltirilgan	Barqarorlikni ta'minlangan, ammo iqtisodiy faollikni cheklagan
	RIM	Murakkab tizim: savdo va fuqarolar soliqlari asosiy daromad manbai	Iqtisodiy o'sishga xizmat qilgan, lekin og'ir yuklari ba'zi davrlarda isyonlarga olib kelgan
O'RTA ASRLAR	YEVROPA (Feodal tuzum)	Yer egalari tomonidan soliq belgilangan , oddiy xalq katta yuk ostida qolgan	Ijtimoiy ziddiyatlarni kuchaytirgan, Fransiyada inqilobga sabab bo'lgan
	Islom mamlakatlari	Shariat asosida zakot va jizya soliqlari qo'llangan	Adolatli taqsimot iqtisodiy barqarorlikka xizmat qilgan

ZAMONAVIY DAVR	Skandinaviya davlatlari	Yuqori soliqlar orqali ijtimoiy xizmatlar (ta'lim, tibbiyot) rivojlantirilgan	Ijtimoiy tenglik va barqarorlik ta'minlangan
	AQSH	Soliq imtiyozlari orqali tadbirkorlik va innovatsiyalarni rag'batlantirishga e'tibor berilgan	Raqobotbardosh iqtisodiyot shakllangan

NATIJA	Izoh
Iqtisodiy rivojlanishga ta'siri	Soliq tizimlari iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi yoki cheklovchi rol o'ynagan.
Ijtimoiy adolatni ta'minlash	Adolatli tizimlar ziddiyatlarni kuchaytirgan
Soliq yukining taqsimoti	Soliq yukining adolatli taqsimlanishi iqtisodiy faollikni oshirgan, notekis taqsimot esa ijtimoiy zo'riqishga olib kelgan
Tarixiy tajribaning dolzarbligi	Tarixiy tajribalardan o'rganish orqali zamonaviy samarali soliq siyosatini ishlab chiqish mumkin

2-jadval

Natijalar shuni ko'rsatadiki, barqaror iqtisodiy tizim va ijtimoiy adolatni ta'minlash uchun soliqlar adolatli va strategik tarzda belgilanishi kerak. Har bir davlatning soliq siyosati o'z sharoitlariga mos ravishda ishlab chiqilishi lozim.

Xulosa va takliflar

Soliq tizimlarining tarixiy rivojlanishi va ularning davlatlar kesimida tahlili, iqtisodiy o'sish, ijtimoiy tenglik va barqarorlikni ta'minlashda qanday muhim rol o'ynaganini ko'rsatdi. Turli davrlarda qo'llangan soliq siyosatlari davlatlar tomonidan o'z iqtisodiy va ijtimoiy maqsadlariga erishishda turlicha ta'sir ko'rsatgan. Misrning qadimgi davridagi qishloq xo'jaligi mahsulotlariga solingan soliqlar, Rim imperiyasining savdo va yer soliqlari tizimi, feodal davrdagi soliqlar va islom mamlakatlaridagi shariatga asoslangan soliq tizimlari o'rtasida o'ziga xos farqlar mavjud bo'lsa-da, har biri o'z zamonasining ijtimoiy va iqtisodiy shartlariga moslashgan.

Takliflar:

Zamonaviy davlatlar soliq tizimlarini o'z iqtisodiy sharoitlariga moslashtirishlari kerak. Soliq stavkalarini adolatli va ijtimoiy tenglikni ta'minlaydigan tarzda belgilash muhim.

Tarixiy tajribalardan o'rganish orqali davlatlar o'z soliq tizimlarini takomillashtirishlari, ortiqcha soliq yuklarini kamaytirishlari va iqtisodiy faollikni rag'batlantirishlari lozim.

Soliqdan olingan daromadlarni ijtimoiy xizmatlarga yo'naltirish, sog'liqni saqlash, ta'lim va boshqa muhim sohalarda yuksaltirish orqali jamiyatda tenglikni oshirish zarur.

Davlatlar o'rtasida soliq siyosatining koordinatsiyasi va hamkorligi global iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Shu bilan birga, soliq tizimlarining tarixiy va zamonaviy tahlili, davlatlar uchun samarali soliq siyosatlarini ishlab chiqish, ijtimoiy adolatni ta'minlash va iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashda yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Musgrave, R. A., & Musgrave, P. B. (1989). Public Finance in Theory and Practice. McGraw-Hill.
2. Tanzi, V., & Zee, H. H. (2000). Tax Policy for Developing Countries. IMF Working Paper.
3. Slemrod, J. (1996). High Taxation and Economic Growth: A Review of Empirical Studies. National Tax Journal.
4. Stiglitz, J. E. (2000). Economics of the Public Sector. W.W. Norton & Company.
5. Alm, J., & Embaye, A. (2013). The Political Economy of Taxation in Developing Countries. Journal of Economic Literature.
6. Alesina, A., & Perotti, R. (1996). Income Distribution, Political Instability, and Investment. European Economic Review.
7. OECD. (2020). Tax Policy Reforms 2020: OECD and Selected Partner Economies. OECD Publishing.
8. Kaldor, N. (1956). The Economic Aspects of Taxation. LSE Economic Development Papers.
9. Adam, C., & Bevan, D. (2006). Fiscal Policy in Developing Countries. Oxford University Press.
10. I.M.Niyazmetov, S.A. G'iyasov. SOLIQ NAZARIYASI VA TARIXI .